

FILOSOFICKÝ ČASOPIS

Ročník XXXIX., 1991, číslo 4

PŘEKONÁNÍ METAFYZIKY LOGICKOU ANALÝZOU JAZYKA¹

RUDOLF CARNAP

1. Úvod
2. Význam slova
3. Metafyzická slova bez významu
4. Smysl věty
5. Metafyzické pseudověty
6. Bezesmyslnost veškeré metafyziky
7. Metafyzika jako výraz životního pocitu

1. ÚVOD

Od řeckých skeptiků až k empirikům 19. století existovalo mnoho **odpůrců metafyziky**. Povaha vyslovených námitek byla velmi různorodá. Mnozí prohlásili učení metafyziky za **nepravdivé**, neboť je v rozporu se zkušenostním poznáním. Jiní je považovali jenom za **nejisté**, neboť její způsob kladení otázek překračuje hranice lidského poznání. Mnozí odpůrci metafyziky prohlašovali, že zabývání se metafyzickými otázkami je **neplodné**; zda je lze nyní zodpovědět či nikoli, o to není v žádném případě nutno se starat; věnujme se plně praktickým úkolům, které každý den vytyčuje činnému člověku!

Vývoj **moderní logiky** umožnil, že na otázku po platnosti a oprávněnosti metafyziky lze dát novou a ostřejší odpověď. Zkoumání "aplikované logiky"

¹ *Ediční poznámka:* Při posuzování této stati, která vyšla v časopise *Erkenntnis* (roč. II., 1931, s. 219-241), je třeba uvážit, že byla koncipována před vznikem logické sémantiky v syntaktické etapě vývoje moderní logiky. Některé vyhranění formulované koncepce, např. o funkci protokolárních vít nebo o metodě verifikace, Carnap později podstatně modifikoval; jiné byly dalším vývojem logiky, logické sémantiky a filozofie logiky překonány.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

nebo "teorie poznání", která si kladou za úkol vyjasnit logickou analýzou poznávací obsah vědeckých vět, a tím význam slov ("pojmu"), jež se ve větách vyskytují, vedou ke kladnému a zápornému výsledku. Kladný výsledek se rozpracovává v oblasti empirické vědy; objasňují se jednotlivé pojmy různých vědních odvětví; odhaluje se jejich formálně logická a epistemologická spojitost. V oblasti **metafyziky** (včetně veškeré filozofie hodnot a normativní vědy) vede logická analýza k negativnímu výsledku, že **domnělé věty této oblasti jsou zcela beze smyslu**. Tím se dosahuje radikálního překonání metafyziky, které z dřívějších antimetafyzických stanovisek ještě nebylo možné. Nacházejí se sice příbuzné myšlenky již v mnoha dřívějších úvahách, např. v úvahách nominalistické povahy; ale rozhodující realizace je možná teprve dnes, když se logika, díky vývoji, kterého se jí v posledních desetiletích dostalo, stala nástrojem dostatečné ostrosti.

Říkáme-li že tzv. věty metafyziky jsou **beze smyslu**, míníme toto slovo v jeho nejprísnějším smyslu. V nepřesném smyslu se někdy o nějaké větě nebo otázce říká, že je beze smyslu, je-li její formulace zcela neplodná (např. otázka: "Jak velká je průměrná tělesná váha oněch osob ve Vídni, jejichž telefonní číslo končí číslicí "3"?); nebo také o větě, která je zcela nepochybně nepravdivá (např. "V roce 1910 měla Vídeň 6 obyvatel"); nebo o takové větě, která není jenom empiricky, ale logicky nepravdivá, tedy kontradiktorická (např. "Z osob A a B je každá o jeden rok starší než druhá"). Takové věty, i když jsou neplodné nebo nepravdivé, jsou přece jenom smysluplné; neboť jenom smysluplné věty lze vůbec členit na (teoreticky) plodné a neplodné, pravdivé a nepravdivé. Naproti tomu **beze smyslu** v přísném smyslu je řada slov, která v rámci určitého zadaného jazyka netvoří vůbec žádnou větu. Stává se, že taková řada slov na první pohled vypadá, jako kdyby to byla věta; v tomto případě ji nazýváme **pseudovětou**. Nuže, naše teze tvrdí, že domnělé věty metafyziky jsou logickou analýzou odhaleny jako pseudověty.

Jazyk se skládá ze slovníku a syntaxe, tj. ze souboru slov majících význam a z pravidel pro tvoření vět; tato pravidla udávají, jak lze ze slov nejrůznějšího druhu tvořit věty. Podle toho existují dva druhy pseudovět: buď se vyskytuje nějaké slovo, o němž se jenom mylně předpokládá, že má nějaký význam, nebo slova, jež se vyskytují, sice význam mají, jsou však sestavena syntakticky vadným způsobem, takže nedávají žádný smysl. Uvidíme na příkladech, že se v metafyzice vyskytují pseudověty obojího druhu. Později budeme muset uvážít, které důvody svědčí pro naše tvrzení, že veškerá metafyzika je tvořena takovými pseudovětami.

YYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYYY

2. VÝZNAM SLOVA

Má-li slovo (v rámci nějakého jazyka) význam, pak se také říká, že označuje nějaký "pojem"; jestliže se jenom zdá, že by slovo mělo nějaký význam, zatímco ve skutečnosti žádný nemá, pak hovoříme o "pseudopojmu". Jak si máme vznik takového pseudopojmu vysvětlit? Nebylo každé slovo zavedeno do jazyka jenom proto, aby něco určitého vyjadřovalo, takže od samého svého prvního užití má určitý význam? Jak tedy mohou v tradičním jazyku existovat slova bez významu? Původně má ovšem každé slovo (nehledě na řídké výjimky, pro něž později uvedeme nějaký příklad) význam. Během dějinného vývoje slovo zhušta svůj význam mění. A pak dochází často i k tomu, že slovo ztrácí svůj starý význam, aniž by nabylo nějaký nový. Tím pak vzniká pseudopojem.

V čem tkíví **význam slova**? Jaká určení musíme stanovit s ohledem na nějaké slovo, aby mělo význam? (Zda jsou tato určení výslovně formulována, jako je tomu u některých slov a symbolů moderní vědy, nebo zda jsou mlčky dohodnuta, jak tomu bývá u většiny slov tradičního jazyka, není pro naše úvahy relevantní.) Za prvé musí být stanovena syntaxe slova, tj. způsob jeho výskytu v nejjednodušší větě, v níž se může vyskytovat; tuto větnou formu nazýváme **elementární větou**. Elementární větná forma pro slovo "kámen" je například "x je kámen"; ve větách této formy stojí na místě "x" jakékoli označení z kategorie věcí, např. "tento diamant", "toto jablko". Za druhé se musí pro elementární větu *S* dotyčného slova dát odpověď na následující otázku, kterou můžeme formulovat různým způsobem:

1. Z jakých vět je věta *S* **odvoditelná** a jaké věty jsou odvoditelné z věty *S*?
2. Za jakých podmínek má být věta *S* **pravdivá**, za jakých nepravdivá?
3. Jak lze větu *S* **verifikovat**?
4. Jaký **smysl** má věta *S*?

(1) je korektní formulace; formulace (2) se přizpůsobuje způsobu vyjadřování v logice; (3) způsobu vyjadřování v teorii poznání a (4) způsobu vyjadřování ve filozofii (fenomenologii). Že to, co filozofové míní formulací (4), je uchopeno formulací (2), vyslovil Wittgenstein: smysl věty spočívá v jeho pravdivostním kritériu ((1) je "metalogická" formulace; podrobný výklad metalogiky jakožto teorie syntaxe a smyslu, tj. vztahů odvoditelnosti, má být později uveden na jiném místě).

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

U mnoha slov, a to u převažující většiny všech slov vědy, lze uvést význam převedením na jiná slova ("konstituování", definice). Například: "'Artropodi' jsou živočichové se členěným tělem, členěnými končetinami a tělesnou schránkou z chitinu." Tím je pro elementární větnou formu slova "artropod", totiž pro větnou formu "věc x je artropod", dána odpověď na předtím uvedenou otázku: je stanoveno, že věta této formy má být odvoditelná z premis formy " x je živočich", " x má členěné tělo", " x má členěné končetiny", " x má tělesnou schránku z chitinu", a že naopak každá z těchto vět má být z oné věty odvoditelná. Těmito určeními o odvoditelnosti (v jiných formulacích: o kritériu pravdivosti, metodě verifikace, smyslu) elementární věty o "artropodech" je vymezen význam slova "artropod". Tímto způsobem je redukováno každé slovo jazyka na jiná slova, a posléze na slova, která se vyskytují v tzv. "observačních větách" nebo v "protokolárních větách". Touto redukcí nabývá slovo svůj význam.

Otázku po obsahu a formě prvních vět (protokolárních vět), na kterou doposud nebyla nalezena definitivní odpověď, můžeme pro naše zkoumání zcela opomenout. V teorii poznání se říká, že se první věty vztahují na "dané"; není však žádné shody ohledně otázky, co se má pokládat za dané. Zatím se zastává pojetí, že věty o daném hovoří o nejjednodušších smyslových kvalitách a pocitech (např. "teplý", "modrý", "radost" apod.); jiní se kloní k názoru, že první věty hovoří o souhrnných zážitcích a vztazích podobnosti mezi nimi; další autoři zastávají názor, že i první věty hovoří již o věcech. Nezávisle na odlišnostech těchto názorů je jisté, že řada slov má jenom tehdy smysl, když jejich vztahy odvoditelnosti jsou zajištěny protokolárními větami, ať již tyto protokolární věty mají tu či onu povahu; a právě tak, že nějaké slovo má význam jenom tehdy, když věty, v nichž se může vyskytovat, jsou redukovatelné na protokolární věty.

Jelikož význam slova je určen jeho kritériem (v jiném způsobu vyjádření: vztahy odvoditelnosti jeho elementární věty, jeho pravdivostními podmínkami, metodou jeho verifikace), tak nemůžeme po stanovení kritéria ještě také navíc rozhodovat o tom, co je zamýšleno tímto slovem "mínit". Aby slova nabyla ostrého významu, nesmí se uvádět méně než kritérium; nemůže se však ani uvádět více než kritérium, neboť tímto kritériem je všechno další určeno. V kritériu je význam implicitně obsažen; zbývá jenom jej explicitně zdůraznit.

Předpokládejme například, že někdo vytvoří nové slovo "babig" a že tvrdí, že existují věci, které jsou babig a takové, které babig nejsou. Abychom se dozvěděli význam tohoto slova, otázeme se po kritériu: Jak se dá v konkrétním případě zjistit, zda určitá věc je babig, či není babig? Nuže, připuťme proto nejdříve, že ten, koho jsme se otázali, zůstane dlužen odpověď; říká, že pro babignost neexistují žádné empirické příznaky. V tomto případě nebudeme považovat užití slova za přípustné. Když uživatel tohoto slova přece jenom

AAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAAA

řekne, že existují věci, které jsou a které nejsou babig, ale že to zůstává pro ubohý, konečný rozum jen věčným tajemstvím, které věci jsou babig a které nikoli, pak to budeme pokládat za plané žvanění. Možná, že nás však bude ujišťovat, že slovem "babig" přece jenom něco míní. Z toho se však jenom dozvídáme psychologický fakt, že s tímto slovem spojuje nějaké představy a pocity. Tím však toto slovo nenabude žádného významu. Není-li pro toto nové slovo stanoveno žádné kritérium, pak věty, v nichž se vyskytuje, nic nevyjadřují, jsou to pouhé pseudověty.

Za druhé, chceme předpokládat, že pro nějaké nové slovo, třeba "bebig", je kritérium stanoveno; a to nechť věta: "Tato věc je bebig" je vždy tehdy a jen tehdy pravdivá, je-li ona věc čtverhranná. (Pro naši úvahu je přitom irelevantní, zda se pro nás toto kritérium výslovně uvede, nebo zda je zjistíme tím, že pozorujeme, ve kterých případech se toto slovo užívá kladně a ve kterých záporně.) Zde budeme říkat: slovo "bebig" má též význam jako slovo "čtverhranný". A budeme pokládat za nepřipustné, jestliže uživatelé tohoto slova nám řeknou, že však tím "mínili" něco jiného než "čtverhranný"; každá čtverhranná věc je sice také bebig, a naopak, ale to je založeno jedině na tom, že čtverhrannost je viditelným výrazem bebignosti, tato je však tajná, sama nevnímatelná vlastnost. Namítneme, že poté, co je stanoveno kritérium, je také stanoveno, že "bebig" znamená "čtverhranný" a že pak více neexistuje žádná volnost "mínit" tímto slovem to či ono.

Budiž stručně shrnut výsledek našich úvah. Budiž "*a*" jakékoliv slovo a "*S(a)*" elementární věta, v níž se nachází. Postačující a nutná podmínka, aby "*a*" mělo nějaký význam, může pak být uvedena v každé z následujících formulací, které v zásadě vypovídají totéž:

1. **Empirické příznaky** pro "*a*" jsou známé.
2. Je stanoveno, z jakých protokolárních vět může být "*S(a)*" **odvozeno**.
3. Jsou stanoveny **pravdivostní podmínky** pro "*S(a)*".
4. **Cesta k verifikaci** pro "*S(a)*" je známa.²

3. METAFYZICKÁ SLOVA BEZ VÝZNAMU

² Logické a epistemologické názory, o niž se náš výklad opírá, mohou zde však být jenom stručně nastíněny, srov.: Wittgenstein, *Tractatus logico-philosophicus*, 1922; Carnap, *Der logische Aufbau der Welt*, 1928; Waismann, *Logik, Sprache, Philosophie* (připravováno).

BBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBBB

U mnoha slov metafyziky se nyní ukazuje, že nesplňují právě uvedenou podmínku, že tedy jsou bez významu.

Uveďme jako **příklad** metafyzický termín "**princip**" (a sice jako princip bytí, nikoli jako princip poznání nebo zásada). Různí metafyzikové odpovídají na otázku, co je (nejvyšším) "principem světa" (nebo "věcí", "bytí", "jsoucna") např. voda, číslo, forma, pohyb, život, duch, idea, nevědomé, čin, dobro apod. Abychom našli význam, které slovo "princip" v této metafyzické otázce má, musíme se metafyziků otázat, za jakých podmínek má být věta formy " x je principem y " pravdivá a za jakých nepravdivá; jinými slovy: tážeme se po příznacích nebo po definici slova "princip". Metafyzik odpovídá přibližně takto: " x je principem y " má znamenat " y vychází z x ", "bytí y spočívá na bytí x ", " y existuje prostřednictvím x ", nebo obdobně. Tato slova jsou však víceznačná a neurčitá. Mají často jasný význam, např. říkáme-li o nějaké věci nebo události y , že "vychází" z x , pozorujeme-li, že po věci nebo události druhu x často nebo vždy následují věci nebo události druhu y (kauzální vztah ve smyslu zákonité posloupnosti). Avšak metafyzik nám říká, že nemíní tento empiricky zjistitelný vztah; neboť jinak by přece byly jeho metafyzické teze jednoduchými zkušenostními větami stejného druhu jako věty fyziky. Slovo "vycházet" nemá zde mít význam vztahů časové posloupnosti a podmíněnosti, jaký toto slovo obvykle má. Avšak pro žádný jiný význam není zde uvedeno nějaké kritérium. V důsledku toho neexistuje vůbec žádný domnělý "metafyzický" význam, který toto slovo zde má mít, na rozdíl od onoho empirického významu. Myslíme-li na původní význam slova "principium" (a odpovídajícího řeckého slova "*arché*", tak podotýkáme, že je tu stejný vývojový postup. Původní význam "počátek" je tomuto slovu výslovně odňat: nemá více znamenat to časově prvotní, ale to prvotní v nějakém jiném, specificky metafyzickém ohledu. Kritéria pro tento "metafyzický ohled" nejsou však uvedena. V obou případech je tedy slovo zbaveno svého dřívějšího významu, aniž by mu byl dán nějaký nový význam; slovo tu zůstává jako prázdný obal. Z nějakého dřívějšího, významuplného období ještě na něm lpějí asociativně různé představy; spojují se s novými představami a pocity prostřednictvím souvislosti, v jaké se nyní slovo využívá. Avšak tím toto slovo ještě nenabude významu; a zůstává i nadále bez významu, pokud nelze uvést žádnou cestu k verifikaci.

Jiným příkladem je slovo "**Bůh**". U tohoto slova musíme - odhlédneme-li od variant jeho užití uvnitř každé z jeho oblastí - rozlišovat jazykové užití ve třech různých případech nebo historických obdobích, které se však časově navzájem

CCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCCC

prolínají. V **mytologickém** jazykovém užití má toto slovo jasný význam. Tímto slovem (popřípadě obdobnými slovy jiných jazyků) jsou někdy označovány tělesné bytosti, které trůní třeba na Olympu, na nebi nebo v podsvětí a jsou vybaveny mocí, moudrostí, dobrotivostí a štěstím ve více či méně dokonalé míře. Někdy označuje toto slovo i duševně-duchovní bytosti, které sice nemají žádné tělo podobné člověku, ale přesto se nějak objevují ve věcech nebo procesech viditelného světa, a jsou proto empiricky zjistitelné. V **metafyzickém** jazykovém užití naproti tomu označuje "Bůh" něco nadempirického. Význam tělesné nebo duchovní bytosti nacházející se v něčem tělesném se tomuto slovu výslovně odnímá. A protože mu není dán žádný nový význam, stává se slovem bez významu. Často to ostatně vypadá tak, jako bychom slovu "Bůh" dávali i v metafyzickém užití nějaký význam. Avšak definice, které se zavádějí, se při bližším přístupu projeví jako pseudodefinice; vedou buď k logicky nepřipustným slovním spojením (o nichž později pohovoříme), nebo k jiným metafyzickým slovům (např. "pradůvod", "absolutní", "nepodmíněné", "nezávislé", "samostatné" apod.), ale v žádném případě k pravdivostním podmínkám své elementární věty. U tohoto slova není ani splněna první podmínka logiky, totiž podmínka požadující udání jeho syntaxe, tj. formy jeho výskytu v elementární větě. Elementární věta musela by zde mít formu " x je Bohem"; avšak metafyzik buď zcela odmítá tuto formu, aniž by uvedl nějakou jinou, nebo když ji přijme, tak neuvede syntaktickou kategorii proměnné x . (Kategoriemi jsou např. těleso, vlastnosti těles, vztahy mezi tělesy, čísla atd.)

Mezi mytologickým a metafyzickým jazykovým užitím se s ohledem na slovo "Bůh" nachází **theologické jazykové užití**. Zde neexistuje žádný vlastní význam, ale kolísá se sem a tam mezi oněmi oběma druhy jazykového užití. Někteří theologové mají zřetelně empirický (tedy v našem způsobu označování "mytologický") pojem Boha. V tomto případě tu nejsou žádné pseudověty; ale nevýhoda pro theologa tkívá v tom, že při této interpretaci jsou věty theologie empirickými větami, a tudíž podléhají soudu empirické vědy. U jiných theologů existuje zřetelné metafyzické jazykové užití. Zase u jiných je jazykové užití nejasné, ať že někdy sledují to a zase někdy ono jazykové užití, ať že v nejasně pochopitelných výrazech kolísají na obě strany.

Právě tak, jako uvedené příklady "princip" a "Bůh", je také většina ostatních **specificky metafyzických termínů bez významu**, např. "idea", "to absolutní", "to nepodmíněné", "to nekonečné", "bytí jsoucího", "nejsoucí", "věc o sobě", "absolutní duch", "objektivní duch", "podstata", "bytí o sobě", "bytí samo o sobě", "emanace", "manifestace", "**vyčlenění**", "Já", "Ne-já" atd. S těmito

DD

výrazy není tomu jinak než se slovem "babig" v dříve vymyšleném příkladě. Metafyzik nám říká, že se empirické pravdivostní podmínky nedají uvést: když dodá, že takovým slovem přece jenom něco "míní", pak víme, že jsou tím naznačeny jenom průvodní představy a pocity, jimiž však toto slovo nenabude žádného významu. Metafyzické domnělé věty, které taková slova obsahují, nemají žádný smysl, nic nevyovídají, jsou to pouze pseudověty. Jak si máme vyložit jejich historický vznik, o tom budeme uvažovat později.

4. SMYSL VĚTY

Zatím jsme posuzovali pseudověty, v nichž se vyskytuje slovo, jež nemá význam. Existuje však ještě další druh pseudovět. Jsou složeny ze slov s významem, jsou však z těchto slov složeny tak, že přesto neskytají žádný smysl. Syntaxe jazyka stanovuje, která slovní spojení jsou přípustná a která jsou nepřípustná. Gramatická syntaxe přirozených jazyků nesplňuje však všude úlohu, jak eliminovat slovní spojení, jež jsou beze smyslu. Uvedme jako příklad následující dvě řady slov:

1. "Caesar je a",
2. "Caesar je prvočíslo".

Řada slov (1) je tvořena tak, že odporuje syntaxi; syntaxe požaduje, aby na třetím místě nestála spojka, ale predikát, tedy podstatné jméno nebo přídavné jméno. V souladu se syntaxí je např. tvořena řada slov "Caesar je vojevůdce"; je to smysluplná řada slov, skutečná věta. Právě tak je ovšem v souladu se syntaxí tvořena řada slov (2), neboť má stejnou gramatickou formu jako právě zmíněná věta. Věta (2) je však přesto beze smyslu: "Prvočíslo" je vlastnost čísel; nějaké osobě ji nelze ani přisoudit, ani odepřít. Protože věta (2) vypadá jako věta, ale žádnou větou není, nic nevyovídá, nevyjadřuje ani existující, ani neexistující fakt, nazveme tuto řadu slov "pseudovětou". Tím, že není porušena gramatická syntaxe, můžeme být na první pohled snadno svedeni k mylnému mínění, že tu máme co činit s větou, i když nepravdivou. Výraz "*a* je prvočíslo" je však tehdy a jenom tehdy nepravdivý, je-li *a* dělitelno nějakým přirozeným číslem, které není ani *a*, ani 1; zde zřejmě nemůžeme za "*a*" dosadit "Caesar". Tento příklad byl zvolen tak, abychom si bezesmyslnosti snadno povšimli; u některých metafyzických tzv. vět nelze tak snadno poznat, že to jsou pseudověty. Že v běžném jazyku je možno vytvořit řadu slov, která je beze smyslu, aniž bychom se provinili proti pravidlům gramatiky, poukazuje na to, že gramatická syntaxe -

EEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEE

posuzováno z hlediska logiky - není postačující. Kdyby gramatická syntaxe plně odpovídala logické syntaxi, tak by nemohla vzniknout žádná pseudověta. Kdyby gramatická syntaxe nerozlišovala jenom druhy slov - podstatná jména, přídavná jména, slovesa, spojky atd. - nýbrž v rámci těchto druhů činila ještě jisté logicky požadované rozdíly, nemohly by být vytvořeny žádné pseudověty. Kdyby např. podstatná jména byla gramaticky členěna ve více slovních druhů vždy podle toho, zda označují vlastnosti těles, čísel, atd., tak by slova "vojevůdce" a "prvočíslo" patřila ke gramaticky různým slovním druhům a věta (2) by byla právě tak vadná jako věta (1). V korektně vybudovaném jazyku byly by tedy všechny řady slov beze smyslu téhož druhu jako příklad (1). Byly by takto již gramatikou takřka automaticky eliminovány; tj. nemuseli bychom dbát na význam jednotlivých slov, abychom zamezili bezesmyslnosti, ale museli bychom dbát pouze na jejich slovní druh ("syntaktickou kategorii", např.: věc, vlastnost věci, vztah věcí, číslo, vlastnost čísel, vztah čísel atd.). Je-li oprávněna naše teze, že věty metafyziky jsou pseudovětami, nedala by se tedy metafyzika v logicky korektně budovaném jazyku vůbec vyjádřit. Z toho plyne velký filozofický význam úlohy vybudovat logickou syntaxi, na které v současnosti logikové pracují.

5. METAFYZICKÉ PSEUDOVĚTY

Chceme nyní uvést několik příkladů metafyzických pseudovět, na nichž se dá zvláště zřetelně poznat, že je porušena logická syntaxe, třebaže historicko-gramatická syntaxe splněna je. Vybíráme několik vět z onoho metafyzického učení, které má v současnosti v Německu nejsilnější vliv.³

"Prozkoumáno má být jenom jsoucí a jinak - **nic**; jsoucí samo a dále - **nic**; jsoucí jedině a nadto - **nic**. **Jak se to má s touto Nicotou? Existuje Nicota jenom, protože existuje Ne, tj. negace? Nebo je tomu naopak? Existuje negace a Ne jenom, protože existuje Nicota?** -- Tvrdíme: **Nicota je původnější než Ne a negace.** -- Kde hledáme Nicotu? Kde nacházíme Nicotu? -- Známe Nicotu. -- **Strach zjevuje Nicotu.** -- Před čím a proč jsme se báli, bylo "vlastně" - **nic**. Vskutku: Nicota sama - jako taková - byla zde. -- **Jak se to má s Nicotou? -- Nicota sama nicuje.**"

³ Následující citáty (zdůraznění v originálu) jsou vybrány z: M. Heidegger, *Was ist Metaphysik?*, 1929. Právě tak dobře jsme mohli vybrat místa z jakéhokoli jiného spisu četných metafyziků současnosti nebo minulosti; zdá se nám však, že vybraná místa zvláště jasně ilustrují naše pojetí.

FFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFFF

Neboť i kdyby bylo přípustné zavést "nicotu" jako jméno nebo příznak nějakého předmětu, byla by přece tomuto předmětu v jeho definici odepřena existence, ale ve větě (3) je zase přisouzena. Tato věta by tedy byla - kdyby již nebyla beze smyslu - kontradiktorická, tedy nesmyslná.

Vzhledem k hrubé logické chybě, kterou nacházíme ve větách II B, mohli bychom dospět k domněnce, že v citovaném pojednání mělo by snad slovo "nicota" mít docela jiný význam než jinak. A tato domněnka je ještě posílena, jestliže tam dále čteme, že strach nicotu zjevuje, že ve strachu je tu nicota sama jako taková. Zde se přece zdá, že by slovo "nicota" mělo označovat určité citové rozpoložení, snad náboženské povahy, nebo něco, na čem je takový pocit založen. Kdyby tomu tak bylo, pak by ve větách II B nedošlo k uvedeným logickým chybám. Avšak počátek uvedeného citátu ukazuje, že tato interpretace možná není. Ze seskupení výrazů "jenom" a "a jinak nic" jasně plyne, že slovo "nic" má zde obvyklý význam logické částice, která slouží k vyjádření negované existenční věty. Na toto zavedení slova "nic" navazuje pak bezprostředně hlavní otázka pojednání: "Jak se to má s touto Nicotou?"

Naše rozpaky, zda jsme snad neinterpretovali nepravdivě, se však zcela rozptýlí, nahlédneme-li, že si je autor pojednání plně vědom toho, že jeho otázky a věty odporují logice. "**Otázka a odpověď**" jsou s ohledem na Nicotu stejnou měrou o sobě **protismyslné**. -- Obecně přibrané základní pravidlo myšlení vůbec, věta o tom, že se máme vyvarovat rozporů, obecná '**logika**', potlačuje tuto otázku." A tím hůře pro logiku! Musíme její panství svrhnout: "Bude-li tak moc **rozumu** v poli otázek po Nicotě a jsoucím zlomena, pak se tím také rozhodne osud panství 'logiky' uvnitř filozofie. Idea 'logiky' sama se rozplyne ve víru původnějšího tázání se." Bude však střízlivá věda souhlasit s vírem protilogického tázání se? A i na to je již dána odpověď. "Domnělá střízlivost a převaha vědy se zesměšní, nebude-li brát Nicotu vážně." Tak nacházíme dobré potvrzení naší teze; metafyzik přichází zde sám ke zjištění, že jeho otázky a odpovědi nejsou slučitelné s logikou a se způsobem myšlení ve vědě.

Rozdíl mezi naší tezí a tezí **dřívějších odpůrců metafyziky** je nyní zřejmý. Metafyzika není pro nás "pouhým výmyslem" nebo "**pohádkou**". Věty pohádky neodporují logice, nýbrž jenom zkušenosti; jsou veskrze smysluplné, i když nepravdivé. Metafyzika není žádnou "**pověrou**"; věřit můžeme v pravdivé a v nepravdivé věty, nikoli však v řady slov, které jsou beze smyslu. Ani jako "pracovní hypotézy" nepřicházejí metafyzické věty v úvahu; neboť pro nějakou hypotézu je vztah odvoditelnosti k pravdivým nebo nepravdivým empirickým větám podstatný, a to přece právě schází u pseudovět.

Aby se metafyzika zachránila, tak se s odkazem na tzv. **omezenost poznávacích schopností lidí** někdy vznáší následující **námítka**: metafyzické věty se sice nedají verifikovat člověkem nebo nějakou jinou konečnou bytostí; mohou však snad platit jako domněnky o tom, co by nějaká bytost vyšší nebo dokonce dokonalé poznávací schopnosti mohla na naše otázky odpovědět, a jako domněnky by pak přece jenom byly smysluplné. Vůči této námitce chceme uvážit toto: Nedá-li se uvést význam nějakého slova nebo není-li řada slov konstruována v souladu se syntaxí, pak tu ani neexistuje nějaká otázka. (Uvažme třeba pseudootázky: "Je tento stůl babig?", "Je číslo sedm svaté?", "Jsou sudá nebo lichá čísla temnější?") Kde není žádná otázka, tam ani vševědoucí bytost nemůže dát odpověď. Ten, kdo vznesl námitku, snad řekne: jak vidomý může sdělit nevidomému nové poznání, tak nám snad vyšší bytost může sdělit nějaké metafyzické poznání, např. zda viditelný svět je projevem nějakého ducha. Zde musíme uvážit, co znamená "nové poznání". Můžeme si ostatně myslet, že potkáme živočichy, kteří nás informují o novém smyslu. Kdyby nám tyto bytosti dokázaly *F e r m a t o - v u* větu nebo kdyby vynalezly nový fyzikální přístroj nebo formulovaly doposud neznámý přírodní zákon, bylo by naše poznání jejich pomocí obohaceno. Neboť něco takového můžeme ověřit, jako ostatně i nevidomý může pochopit a ověřit celou fyziku (a tím všechny věty vidomého). Když nám však předpokládané bytosti řeknou něco, co verifikovat nemůžeme, pak tomu ani nemůžeme rozumět: pro nás tu není vůbec žádné sdělení, nýbrž pouhé řečové zvuky beze smyslu, i když snad s představovými asociacemi. Jinou bytostí, ať již poznává více nebo méně nebo všechno, se takto může naše poznání rozšířit jenom kvantitativně, ale nemůže dojít k žádnému poznání zásadně nového druhu. Co je pro nás nejisté, to se může pomocí jiného stát jistějším; čemu však nerozumíme, co je pro nás beze smyslu, nemůže se pomocí někoho jiného stát smysluplným, i kdyžby toho znal sebe více. Proto nám také nemůže ani Bůh, ani ďábel dopomoci k metafyzice.

6. BEZESMYSLNOST VEŠKERÉ METAFYZIKY

Příklady metafyzických vět, které jsme analyzovali, byly všechny vybrány jenom z jednoho pojednání. Avšak výsledky platí částečně obdobným, slovně stejným způsobem také pro jiné metafyzické systémy. Když ono pojednání souhlasně cituje jednu *H e g e l o v u* větu ("Čisté bytí a čistá Nicota jsou tedy totéž."), pak tento odkaz platí plným právem. Hegelova metafyzika má logicky

JJJJJJJJJJJJJJJJJJJJJJJJJ

přesně stejný charakter, který jsme našli v oné moderní metafyzice. A totéž platí i pro ostatní metafyzické systémy, i když se způsob jejich jazykových obrátů, a tím i druh logických chyb, více či méně odchyľuje od druhu diskutovaných příkladů.

Uvést další příklady pro analýzy jednotlivých metafyzických vět různých systémů nebude snad zapotřebí. Budiž jenom poukázáno na nejčtenější druhy chyb.

Snad většina logických chyb, kterých se lidé dopouštějí v pseudovětách, je založena na logických vadách, které ulpívají na užití slova "být" v našem jazyku (a odpovídajících slov v ostatních jazycích, alespoň ve většině evropských). První chybou je dvojznačnost slova "být": jednou se užívá jako spona před predikátem ("já jsem hladový"), po druhé jako označení pro existenci ("já jsem"). Tato chyba je zhoršena tím, že si metafyzikové zhusta nejsou této dvojznačnosti vůbec vědomi. Druhá chyba spočívá ve formě slovesa u druhého významu, totiž **existence**. Slovesnou formou se předstírá predikát, kde žádný není. Již dávno se sice vědělo, že existence není žádným příznakem (srov. *K a n t o v o* vyvracení ontologického důkazu existence Boží). Ale teprve moderní logika je v tom zcela důsledná: zavádí znak existence v takové syntaktické formě, že ani nemůže být vztažen jako predikát na znaky předmětů, ale jenom na predikát (srov. např. větu III A ve shora uvedené tabulce). Většina metafyziků, již od starověku, se dala svést verbální, a v důsledku toho predikativní formou slova "být" k pseudovětám, např. "já jsem", "Bůh je".

Příklad této chyby nacházíme v *Descartově "cogito, ergo sum"*. Od obsahových pochybností, které byly proti této premise vzneseny - zda totiž věta "já myslím" je adekvátním výrazem míněného faktu nebo snad obsahuje nějakou hypostázi - chceme zde zcela odhlédnout a zkoumat obě věty jenom z formálně logického hlediska. Zjišťujeme zde dvě podstatné logické chyby. První tkví v závěru "já jsem". Sloveso "být" je zde nepochybně míněno ve smyslu existence; neboť sponu nelze bez predikátu užít; *Descartovo* "já jsem" bylo ostatně také vždy chápáno v tomto smyslu. Pak se však tato věta prohřešuje proti předtím zmíněnému logickému pravidlu, že existenci lze vypovídat jenom ve spojení s nějakým predikátem, nikoli ve spojení se jménem (subjektem, vlastním jménem). Existenční věta nemá formu "*a* existuje" (jako zde: "já jsem", tj. "já existuji"), nýbrž "Existuje něco takového a takového druhu". Druhá chyba tkví v přechodu od "já myslím" k "já existuji". Má-li být z věty "*P(a)*" ("*a* přísluší vlastnost *P*") odvozena existenční věta, může tato věta vypovídat existenci jenom s ohledem na predikát *P*, nikoli s ohledem na subjekt *a* dané premisy. Z "já jsem Evropan" neplyne "já existuji", nýbrž "existuje nějaký Evropan". Z "já myslím" neplyne "já jsem", nýbrž "existuje něco myslícího".

Okolnost, že naše jazyky vyjadřují existenci slovesem ("být" nebo "existovat"), není o sobě ještě žádnou logickou chybou, je to jenom neúčelné,

KKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKKK

nebezpečné. Slovesnou formou se můžeme snadno dát svést k chybnému názoru, jako by existence byla predikátem; pak dospíváme k takovým logicky zvráceným, a tudíž bezsmyslným způsobům vyjadřování, jak jsme je právě zkoumali. Tých původ mají také takové formy, jako "jsoucí", "nejsoucí", které přece od nepaměti hrály v metafyzice velkou roli. V logicky korektním jazyku se takové formy vůbec nedají vytvářet. Jak se zdá, zavedly se úmyslně pro potřeby metafyziků v latině a v němčině - snad pod vlivem řeckého vzoru - formy "ens", respektive "seiend"; tak došlo z logického hlediska ke zhoršení jazyka, zatímco se věřilo, že se odstraňuje nějaký nedostatek.

Jiným, velmi často se vyskytujícím, prohřeškem proti logické syntaxi je tzv. "**oborová záměna**" pojmů. Zatímco předtím zmíněná chyba tkví v tom, že se znaku s nepredikativním významem užívá jako predikátu, je zde sice predikát užit jako predikát, ale jako predikát jiného "oboru"; jde tu o porušení pravidel tzv. "teorie typů". Konstruovaným příkladem tohoto je dříve uvažovaná věta: "Caesar je prvočíslo." Jména osob a číslovky přísluší k různým logickým oborům, a tudíž k nim přísluší i predikáty osob (např. "vojevůdce") a číselné predikáty ("prvočíslo"). Chyba oborové záměny není, na rozdíl od předtím zkoumaného jazykového užití slovesa "být", vyhrazena pro metafyziku, ale vyskytuje se velmi často již v běžném jazyku. Zde však vede jenom zřídka k bezsmyslnosti: víceznačnost slov ve vztahu k oborům je zde takového druhu, že se dá snadno odstranit.

Příklad: 1. "Tento stůl je větší než onen." 2. "Výška tohoto stolu je větší než výška onoho stolu." Zde je užitá slova "větší" v (1) jako vztahu mezi předměty, ve (2) jako vztahu mezi čísly, tedy pro dvě různé syntaktické kategorie. Chyba je zde nepodstatná; dala by se např. eliminovat tím, že budeme psát "větší₁" a "větší₂"; "větší₁" je pak z "větší₂" definováno tím, že o větné formě (1) řekneme, že má s (2) (a několika dalšími podobnými) stejný význam.

Jelikož oborová záměna v hovorovém jazyku nepůsobí žádné zlo, zpravidla vůbec ani nebývá vzata v úvahu. To je sice pro obyčejné jazykové užití účelné, ale pro metafyziku to mělo neblahé důsledky. Zde došlo pod vlivem zvyklostí v běžném jazyku k takovým oborovým záměnám, které se nedaly jakožto oborové záměny běžného jazyka přeložit do logicky korektní formy. Pseudověty tohoto druhu se zvláště často nacházejí např. u H e g e l a a H e i d e g g e r a, který s mnoha zvláštnostmi hegelovské jazykové formy převzal i mnohé její logické nedostatky. (Např. určení, která se měla vztahovat na objekty určitého druhu, jsou místo toho vztahována na určení těchto objektů nebo na "bytí" nebo "existenci" nebo na vztah mezi těmito objekty.)

LLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLLL

Poté, co jsme shledali, že mnohé metafyzické věty nemají smysl, vyvstává otázka, zda v metafyzice přece existuje soubor smysluplných vět, které by zbyly, vyloučíme-li ty, jež smysl nemají.

Na základě našich dosavadních výsledků bychom přece mohli dospět k názoru, že metafyzika obsahuje mnohá nebezpečí, jak upadnout do bezesmyslnosti, a že chceme-li se již metafyzikou zabývat, pak bychom se měli snažit o to, abychom se tohoto nebezpečí bedlivě vyvarovali. Avšak ve skutečnosti je tomu tak, že žádné smysluplné věty metafyziky existovat nemohou. To vyplývá z úlohy, kterou si metafyzika vytyčuje: nalézt a vyjádřit poznání, které není dostupné empirické vědě.

Předtím jsme uvážili, že smysl věty tkví v metodě její verifikace. Věta vypovídá jenom to, co je na ní verifikovatelné. Proto věta, jestliže vůbec něco vypovídá, může vypovídat jenom nějaký empirický fakt. Něco, co by zásadě leželo mimo to, co je zkušeností poznatelné, nedalo by se ani říci, ani myslet, ani dotazovat.

(Smysluplné) věty se člení do následujících druhů: Za prvé existují věty, které jsou pravdivé již na základě své formy samotné ("tautologie" podle Wittgensteina; odpovídají zhruba Kantovým "analytickým soudům"); nevypovídají nic o skutečnosti. K tomuto druhu vět patří formule logiky a matematiky; samy nejsou výroky o skutečnosti, ale slouží k transformaci takových výroků. Za druhé existují negáty takových vět (**kontradikce**); jsou rozporuplné, tedy na základě své formy nepravdivé. Pro všechny ostatní věty tkví rozhodnutí o jejich pravdivosti nebo nepravdivosti v protokolárních větách; jsou to tudíž (pravdivé nebo nepravdivé) **zkušenostní věty** a patří do oblasti empirické vědy. Chceme-li utvořit větu, která k těmto druhům nepatří, pak bude tato věta automaticky beze smyslu. Protože metafyzika nevypovídá ani analytické věty, ani nechce spadat do oblasti empirické vědy, je nucena buď užívat slov, pro něž nelze uvést žádná kritéria, a která jsou proto bez významu, nebo tak spolu sestavovat významuplná slova, že se tím nevytváří ani analytická (respektive kontradiktorická), ani empirická věta. V obou případech vznikají nutně pseudověty.

Logická analýza vyslovuje takto soud bezesmyslnosti nad každým domnělým poznatkem, který chce jít nad nebo za zkušenost. Tento soud dopadá nejdříve na každou spekulativní metafyziku, každé domnělé poznání z **čistého myšlení** nebo **čisté intuice**, které věří, že může postrádat zkušenost. Tento soud se však vztahuje i na onu metafyziku, která vycházejíc ze zkušenosti chce poznat zvláštními **úsudky** to, co leží mimo nebo za zkušeností (tedy např. na

MM

neovitalistickou tezi nějaké v organických procesech působící "entelechie", která nemá být fyzikálně uchopitelná; na otázku po "podstatě kauzálního vztahu" přesahující zjištění jistých pravidelností následné posloupnosti; na řeči o "věci o sobě"). Tento soud platí dále také pro **filozofii hodnot a norem**, pro každou etiku nebo estetiku jakožto normativní disciplínu. Neboť objektivní platnost nějaké hodnoty nebo normy přece nemůže být podle názoru filozofů hodnot empiricky verifikována nebo z empirických vět dedukována, proto nemůže být (prostřednictvím nějaké smysluplné věty) vůbec vyslovena. Jinak řečeno: buď uvedeme pro "dobré" a "krásné" a ostatní predikáty používané v normativních vědách empirické příznaky, nebo tak neučiníme. Věta s takovým predikátem bude v prvním případě empirickým faktovým soudem, ale žádným hodnotovým soudem; v druhém případě bude pseudovětou; věta, která by vyslovovala hodnotící soud, se nedá vůbec utvořit.

Soud bezesmyslnosti se konečně týká i oněch metafyzických směrů, které bývají nevhodně označovány jako epistemologické směry, totiž **realismu** (pokud chce říci více než empirické zjištění, že procesy vykazují určitou pravidelnost, čímž je dána možnost použít indukční metody) a jeho protivníků: subjektivního **idealismu**, solipsismu, fenomenalismu, **positivismu** (v dřívějším smyslu).

Co však zbývá ještě vůbec pro **filozofii**, když všechny věty, které něco vypovídají, jsou empirické povahy a přísluší k reálným vědám? Co zbývá, nejsou věty, žádná teorie, žádný systém, ale jenom **metoda**, totiž metoda logické analýzy. Aplikaci této metody jsme shora ukázali v jejím negativním použití: slouží k eliminaci slov, jež nemají význam, pseudovět, jež jsou beze smyslu. V jejím pozitivním užití slouží k objasňování smysluplných pojmů a vět, k logickému založení reálných věd a matematiky. Ona negativní aplikace této metody je v dané historické situaci nezbytná a důležitá. Plodnější v současné práci je však pozitivní aplikace: přesto se zde tím nemůžeme podrobněji zabývat. Naznačená úloha logické analýzy, studia základů vědy, je tím, co v protikladu k metafyzice rozumíme pod "**vědeckou filozofii**"; na tomto úkolu chce pracovat většina příspěvků tohoto časopisu.

Otázku po logickém charakteru vět, které získáme jako výsledek logické analýzy, např. věty tohoto a jiných logických pojednání, můžeme zde jenom náznakově zodpovědět tím, že tyto věty jsou dílem analytické, dílem empirické povahy. Tyto věty o větách a větných částech patří totiž dílem do čisté **metalogiky** (např. "řada, která se skládá z existenčního znaku a jména předmětu, není žádnou větou"), dílem do deskriptivní metalogiky (např. "řada slov na tom a tom místě v té a té knize nemá smysl"). Metalogika bude zkoumána na jiném

NN

místě; přitom se také ukáže, že metalogika, která hovoří o větách jazyka, bude moci být formulována v tomto jazyku samém.

7. METAFYZIKA JAKO VÝRAZ ŽIVOTNÍHO POCITU

Říkáme-li, že věty metafyziky jsou zcela beze smyslu, vůbec nic nevypovídají, tak bude i toho, který s pochopením souhlasí s našimi výsledky, přece jenom trápit pocit odcizení: mělo skutečně tak mnoho mužů nejrůznějších epoch a národů, mezi nimi vynikající myslitelé, vynaložit tolik námahy, ba skutečnou vroucnost pro metafyziku, kdyby nespočívala v ničem jiném než v pouhém řazení slov, jež je beze smyslu? A bylo by pochopitelné, že tyto práce až do dnešních dnů měly tak silný účinek na čtenáře a posluchače, kdyby neobsahovaly ani omyly, ale vůbec nic? Tyto rozpaky jsou do jisté míry oprávněné, neboť metafyzika skutečně něco obsahuje; jenom to není žádný teoretický obsah. (Pseudo)-věty metafyziky neslouží **k výkladu faktů**, ani existujících (pak by byly pravdivým větami), ani neexistujících (pak by to byly alespoň nepravdivé věty); slouží **k výrazu životního pocitu**.

Snad smíme předpokládat, že je to mýtus, z něhož se metafyzika vyvinula. Dítě se zlobí na "zlý stůl", o který se uhodilo; primitivní člověk se pokouší hrozícího démona zemětřesení usmířit nebo uctívá ve vděčnosti božství zúrodňujícího deště. Zde máme co činit s personifikacemi přírodních jevů, které jsou kvazibásnickým výrazem citového poměru člověka k vnějšmu prostředí. Dědictví mýtu přejímá jednak poezie, která výkon mýtu pro život vědomými prostředky vyzvedává a stupňuje; jednak theologie, v níž se mýtus vyvinul v systém. Co je tedy historickou rolí metafyziky? Snad v ní smíme spatřovat náhražku za teologii na stupni systematického, pojmového myšlení. (Domnělé) nadpřirozené poznávací zdroje theologie jsou zde nahrazeny přirozenými, ale (domnělými) nadempirickými poznávacími zdroji. Při bližším pohledu můžeme také ve vícekrátě změněném hávu rozpoznat ještě stejný obsah jako v mýtu: zjišťujeme, že také metafyzika vyvěrá z potřeby vyjádřit životní pocit, způsob, jakým člověk žije, citové a volní postoje k vnějšmu prostředí, k bližním, k úlohám, na nichž se podílí, k osudům, které protrpěl. Tento životní pocit se projevuje většinou nevědomky ve všem, co člověk činí a říká; projevuje se také v rysech jeho obličeje, možná také ve způsobu jeho chůze. Mnozí lidé mají navíc ještě potřebu utvářet zvláštní výraz pro svůj životní pocit, v němž bude koncentrovaněji a pronikavěji vnímatelný. Jsou-li takoví lidé umělecky založeni, nacházejí v tvorbě uměleckého díla možnost se projevovat. Jak se ve stylu a

OOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOO

druhu uměleckého díla vyjevuje životní pocit, to bylo různými autory již objasněno (např. D i l t h e y e m a jeho žáky). (Přitom se často používá výraz "světový názor"; my se mu raději vyhýbáme kvůli jeho víceznačnosti, díky níž se stírá rozdíl mezi životním pocitem a teorií, který je právě pro naši analýzu rozhodující.) Přitom je pro naši úvahu podstatné jedině to, že umění je adekvátní, ale metafyzika neadekvátní výrazový prostředek životního pocitu. Samo o sobě by přirozeně nebylo třeba nic namítnout proti užití jakéhokoli libovolného výrazového prostředku. V případě metafyziky je však tomu tak, že formou svých prací předstírá něco, čím není. Tato forma je formou systému vět, jež se nacházejí ve (zdánlivém) důvodovém poměru, tedy forma teorie. Tím se předstírá teoretický obsah, avšak, jak jsme viděli, takový obsah není k dispozici. Nikoli jenom čtenář, ale také metafyzik sám se ocitají v klamu, že se metafyzickými větami něco vypovídá, že se jimi popisují fakta. Metafyzik věří, že se pohybuje v oblasti, v níž jde o pravdivost a nepravdivost. Ve skutečnosti však nic nevyověděl, nýbrž jenom něco vyjádřil, jako umělec. Že se metafyzik nachází v tomto klamu, můžeme seznat již z toho, že přijímá jako vyjadřovací prostředek jazyk a jako výrazovou formu indikativní věty; totéž dělá i lyrik, aniž by však podlehl onomu sebeklamu. Avšak metafyzik uvádí pro své věty argumenty, požaduje souhlas s jejich obsahem, polemizuje proti metafyzikům jiného zaměření tím, že se snaží ve svém pojednání vyvrátit jejich věty. Naproti tomu lyrik se nesnaží vyvrátit ve své básni věty z básně jiného lyrika; neboť ví, že se nachází v oblasti umění a nikoli v oblasti teorie.

Snad hudba je nejryzejším výrazovým prostředkem pro životní pocit, protože je nejsilněji osvobozena od vší předmětnosti. Harmonický životní pocit, který chce metafyzik vyjádřit v nějakém monistickém systému, se jasněji projevuje v Mozartově hudbě. A když metafyzik vyjádří svůj dualisticky-heroický životní pocit v nějakém dualistickém systému, nečiní to snad jenom proto, že mu schází Beethovenova schopnost vyjádřit tento životní pocit adekvátním prostředkem? Metafyzikové jsou hudebníci bez muzikálních schopností. Zato mají silný sklon pracovat v teoretickém prostředí, spojovat pojmy a myšlenky. Místo toho, aby jednak tento sklon realizoval v oblasti vědy, a jednak v umění uspokojil potřebu se vyjádřit, směšuje metafyzik obojí a vytváří výtvar, který pro poznání nevykonává vůbec nic a pro životní pocit nepostačuje.

Naše domněnka, že metafyzika je náhražkou pro umění, arci nepostačující, se také zdá být potvrzena faktem, že onen metafyzik, který snad měl nejsilnější umělecké nadání, totiž N i e t z s c h e , upadl nejméně do chyby onoho směšování. Velká část jeho díla má převážně empirický obsah; jde tu např. o

PPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPPP

historickou analýzu určitých uměleckých jevů nebo o historicko-psychologickou analýzu morálky. Ale v onom díle, v němž nejsilněji vyjádřil to, co jiní vyjadřují metafyzikou nebo etikou, totiž v *Zarathustrovi*, nevolí matoucí teoretickou formu, nýbrž otevřeně formu umění, poesii.

Dodatek při korektuře. Mezitím jsem ke své radosti zjistil, že i z jiné strany byla ve jménu logiky vyslovena energická odmítnutí moderní filozofie Nicoty. Oskar K r a u s uvádí ve své přednášce ("O všem a o ničem", Lipský rozhlas, 1. květen 1930, *Philos. Hefte* 2, 1931, S. 40) několik odkazů na historický vývoj filozofie Nicoty a říká pak o Heideggerovi: "Věda by se zesměšnila, kdyby vzala (nicotu) vážně. - Neboť nic vážněji neohrožuje autoritu veškeré filozofické vědy než oživení oné filozofie ničeho a všeho." Kromě toho poznamenává H i l b e r t v jedné přednášce ("Die Grundlegung der elementaren Zahlenlehre", prosinec 1930, Filozofická společnost v Hamburku; *Math. Ann.* 104, S. 485, 1931), aniž by jmenoval Heideggera: "Nicota je špatnou negací veškerosti jsoucího." Tato věta je proto poučná, že navzdory své krátkosti dokládá všechny hlavní prohřešky proti zásadám, které jsem formuloval ve své teorii důkazu.

Přeložil Karel Berka

QQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQQ